

HRA ZA Oponou – „DRACHENSTICH“ VE FURTH IM WALD V PADESÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ A JEHO PROMĚNY

Milada Krausová

Klíčová slova: Alexander Etzel-Ragusa; bavorské slavností hry; Furth im Wald; Der Drachenstich; Furth im Wald; husitská madona; Josef Martin Bauer; madona před železnou oponou; Neunburg vorm Wald; obraz železné opony ve hře Drachenstich;

Key Words: Alexander Etzel-Ragusa; Bavarian festival plays; Furth im Wald; Der Drachenstich; festival Play „Killing of the Dragon“ of Furth im Wald; Furth im Wald; hussite Madonna; Josef Martin Bauer; Madonna before the Iron Curtain; Neunburg vorm Wald; reflection of the Iron Curtain in the play „Der Drachenstich“

Abstrakt: Hra za oponou – „Drachenstich“ ve Furth im Wald v padesátých letech 20. století a jeho proměny

Hra „Drachenstich“ ve Furth im Wald je tradičně označována za nejstarší slavnost Bavorského lesa. Autorka se zabývá variantou od J. M. Bauera, která byla uváděna v letech 1952– 2006. Sleduje obraz života „za oponou“, jak se promítl do textu, i možné reakce na dobu těsně po skončení druhé světové války (téma uprchlíků). Dále je rozebírán obraz husitských válek v textu a ve stručnosti také nová verze hry od Alexandra Etzela-Ragusy (hraje se od roku 2006 dodnes). Z dalších dokladů bohaté místní tradice spojené s husitskými válkami je zmíněna také pověst o Husitské madoně (v padesátých letech zvaná také „madona před železnou oponou“ či „madona uprchlíků“.)

Abstract: Play behind the curtain – The “Drachenstich” in Furth im Wald in the fifties of the 20th century and its changes

The play “Drachenstich” in Furth im Wald is traditionally described as the eldest festival performance in the Bavarian Forest. The author considers J. M. Bauer’s variant, which came to performance from 1952 to 2006. She observes the view of life “behind the iron curtain” as represents the libretto, and potential reactions to a period so close to the end of the Second World War (with the subject of refugees). Further there is also analyzed the notion of the Husite Wars within the text and briefly the new variant by Alexander Etzel-Ragusa (performed from 2006 up to the present time). The legend of the “Husite Madonna” (in the fifties also known as “Madonna behind the Iron Curtain” or “Madonna of the refugees”) is mentioned as a further proof of the rich local tradition connected with Husite Wars.

Motto: „*Jetzt, wo die Grenze nicht mehr das unüberwindliche Hindernis zwischen Bayern und Böhmen darstellt, wo die Randgebiete wieder in die Mitte Europas rücken, verbinden die Menschen an der Grenze Hoffnungen und Erwartungen auf eine bessere Zukunft...*“
V překladu: „*Nyní, kdy už hranice není nepřekonatelnou překážkou mezi Bavorskem a Čechami, kdy se okrajové oblasti opět mohou hlásit ke středu Evropy, spojuje lidi na hranici naděje a očekávání lepší budoucnosti...*“

Starosta města Furth im Wald R. Macho roku 1990 ve speciální příloze novin Bayerwald- Echo vydané u příležitosti konání slavnosti „Skolení draka“ ve Furth im Wald.

Autorka tohoto článku se dlouhodobě zabývá historií a vývojem bavorských slavnostních her s českou tematikou, z nichž divácky bezpochyby nejvíce atraktivní byl a je furthský „Drachenstich“ („Zabití draka“, či chcete-li doslova: „Zapíchnutí“ či „Zabodnutí draka“). Pro dnešního poněkud zmlsaného filmového diváka a hráče nejrůznějších počítačových her už pravda nemusí být pohled na dračí obludu, řádící pravidelně v srpnu po furthském náměstí za asistence nadšených místních obyvatel oblečených do středověkých kostýmů, tak fascinující jako v minulých staletích. Děti (i mnozí dospělí) však reagují na zlého draka se stále stejným nadšením. České diváky zaujme fakt, že se nejstarší bavorská slavnostní hra odehrává na pozadí doby husitských válek, konkrétně v době bitvy u Domažlic. Rovněž tvar okolních monumentálních hor, mnohým připomíná již po staletí svým tvarem hřbet spícího draka.

Nejstarší spolehlivá zpráva o krátké scéně s rytířem a drakem je z roku 1676. Protože většina starších pramenů byla zničena při požáru hradu ve Furth im Wald, není vyloučeno, že drak se procházel po městě již dříve. Z původně krátkého výstupu se ve dvacátém století vyvinula divadelní představení pod širým nebem. V obsahu her i ve složení návštěvníků se vždy odrážel momentální stav česko-německých vztahů. Hlavním hrdinou byl pokaždé drak, kterého v závěru zdolal statečný Bílý rytíř ranou do jazyka. Od varianty z pera H. Schmidta nesl hrdina jméno Udo. Jednotlivé postavy hry: Bílý rytíř (Udo), Černý rytíř (střídavě českého či německého jména), „Rytířka“ aj. získaly takovou oblibu, že začaly podstatně omezovat každého z autorů, který se rozhodl napsat novou verzi hry. Diváci i jejich představitelé tyto i další postavy v nové verzi hry vždy chtěli mít znovu, včetně některých oblíbených replik či scén. Změny se tak prosazovaly obtížně. A pokud se nová hra nelíbila, mohla být stažena a nahrazena opět verzí starší. Nejoblíbenější byla pohádková verze Henricha Schmidta z dvacátých let 20. století a verze od Josefa Martina Bauera z padesátých let hraná až do roku 2006. Ta nás v tomto článku bude zajímat nejvíce. Právě J. M. Bauer (1901–1970), zasadil děj hry odehrávající se dosud v jakémsi historickém bezčase křížových výprav do doby husitských válek, do srpnových dnů kolem bitvy u Domažlic.

Od dob pádu Železné opony se ve městě změnilo mnohé. Přibylo např. první dračí muzeum v Německu, kde je možno draka i části jeho historických předchůdců obdivovat i mimo sezónu. Zažitou Bauerovu verzi nahradila roku 2007 definitivně nová, politicky i historicky korektnější a zdravě drzá varianta z pera Alexandra Etzela-Ragusy. Češi se opět po pauze vynucené existencí pohraničních omezení stali pravidelnými návštěvníky dračího týdne. Drak sám byl však připraven o dlouho kritizovaný přídomek „Drak z Čech“, který nesl od dob Výmarské republiky. Tehdy byl symbolem obav z nově vzniklého samostatného Československa. Běžného diváka slavnosti pravda nejrůznější nuance výkladu husitských válek či spory o filozofický význam „existence“ draků nezajímají, o to více jsou ale oblíbené u historiků.⁶

Období po skončení druhé světové války nebylo pro bavorské pohraničí dobou jednoduchou. Furth im Wald byl jako už tolikrát v dějinách nucen nést zátěž své pohraniční polohy. Třistadvacet obyvatel města padlo, více než dvě stě bylo pohřešováno. Pohraniční město zaplnily tisíce uprchlíků. Později zde vznikl obrovský tábor pro odsunuté sudetské Němce. Stopy po něm, včetně jednoho z baráků s malou expozicí, najdeme ve městě dodnes. Není divu, že tábor není dodnes zapomenut, když jindy klidným místem prošlo jen roku 1946 přes 650 000 lidí! Vlaky s transporty navíc směřovaly přes tento průchozí tábor až do roku 1954.⁷ Další byly ze západních Čech vypravovány přes Železnou Rudu.

Místní se pochopitelně dívali na lidi bez majetku i domova často velmi podezíravě. Podle svého naturelu se jim snažili buď pomáhat, či se jim vyhnout. Brzy se přesvědčili, že se jedná o lidi pracovité, kteří se snaží všemožně znovu začít. Bavorsko převzalo roku 1954 nad sudetskými Němci patronát, Furth im Wald si vybral konkrétně sudetské Němce z oblasti Horšovsko-Týnska.⁸

⁶ K historii nejstarší hry Bavorského lesa existuje bohatá literatura v češtině i němčině. Nejnovější obrazová publikace: PERLINGER, W. 2007. *Seit Jahrhunderten Drachenkampf in Furth*. Furth im Wald: Perlinger Druck GmbH., 204 s. ISBN 978-3-980651-4-4. – Dále srv. zejména: BAUMANN, W. 1986. *Der Drache aus Böhmen*. Regensburg: Mittelbayerische Druckerei- und Verlagsgesellschaft mbH, 147 s. ISBN 3-921114-39-X. – KRAUSOVÁ, M. 1995. „Zabití draka“ ve Furth im Waldu. *Historie ve hře – hra v historii*. – *Der Further Drachenstich. Geschichte im Spiel – Das Spiel in der Geschichte*. (strojopis) Plzeň: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 142 s. – KRAUSOVÁ, M. 2000. *Husitské války v historickém povědomí obyvatel česko-bavorského pohraničí*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 234 s. ISBN 80-86125-13-0. – KRAUSOVÁ, M. 2000. *Josef Martin Bauer, sein Drachenstich und das Bild der Hussiten*. In: Historischer Verein Furth im Wald und Umgebung, Jahrbuch 9, Furth im Wald: Historischer Verein, s. 46 – 55. – WOLF, H. 1981. *Der Drachenstich in Furth im Wald*. In: *Schönere Heimat*. Band 70, München: Bayerischer Landesverein für Heimatpflege e. V., s. 114 – 130.

⁷ K historii tábora srv.: MAIER, S. 1999. *Das Grenzdurchgangslager Furth im Wald 1946–1957*. Stamsried: Verlag Ernst Vögel, 157 s. ISBN 3-89650-066-X.

⁸ V městském muzeu je velká část expozice věnována právě sudetským Němcům z této oblasti. Vděční sudetští Němci rovněž věnovali městu roku 1979 zvonkohru hrající dvakrát denně písně ze staré Šumavy. Najdeme ji naproti radnici, na domě na úpatí Zámeckého vrchu. Právě od ní můžeme vystoupat k Dračímu a městskému muzeu.

Němci, odsunutí z Čech, mnohdy doufali, že se budou moci brzy domů vrátit. Proto se usazovali poblíž hranic, pokud to bylo jen trochu možné. V Bavorsku jsou sudetští Němci dodnes označováni také jako „čtvrtý bavorský kmen“. Tento termín je vyjádřením poděkování za podíl na hospodářském přínosu při pozvednutí dosud převážně zemědělsky orientovaného Bavorska. Prvním, kdo ho použil, byl v květnu 1955 bavorský ministerský předseda, Dr. Wilhelm Hoegner. Při sčítání lidu roku 1950 bylo zjištěno, že v Bavorsku našly útočiště téměř dva miliony Němců, kteří museli opustit své domovy. Přes padesát procent z nich tvořili sudetští Němci (1,03 mil), druhou největší skupinou byli Slezané.

Furth im Wald patřil k městům, které se po roce 1948 ocitly na konci tehdejšího západního světa. Již v listopadu 1945 byla obnovena Bayerische Grenzpolizei (název oficiálně od roku 1952). Po únorových událostech roku 1948 byly však přístupy k jen nedávno obnoveným přechodům mezi Bavorskem a Československem opět postupně uzavírány. Z české strany. Přístup k těm silničním byl překopán, na železničních se objevily zátarasy. Městu nejbližší silniční přechod Folmava/Schafberg byl uzavřen roku 1949 a znovuotevřen až r. 1964! Obdobný osud měl i přechod železniční. Po dokončení zmíněného odsunu sudetských Němců byl omezen provoz i zde.⁹

Hovořilo se také o tzv. „mrtvé hranici“. Bavoři si byli vědomi toho, že s tím mnoho nenadělají. Novináři se snažili věcně informovat a nejitřit již beztak napjatou atmosféru. Informací o tom, co se v komunistickém Československu vlastně děje, nebylo ostatně pro regionální publicisty mnoho. Přebíralo se hlavně od anglosaských agentur. Než se hranice uzavřely oponou, bylo možno pozorovat dění v její bezprostřední blízkosti prostým okem či dalekohledem. Zejména sudetští Němci velmi trpěli, když viděli, byť z dálky, demolici některých osad v blízkosti hranice.

Takto popsaly budování pohraničních zátarasů roku 1951 právě v oblasti u Furth im Wald jedny z regionálních novin: *„Entlang der Grenzzone des Kommissariats Furth im Wald wurden jetzt die tschechischen Grenzbefestigungen in ihrem ersten Bauabschnitt fertiggestellt. Sämtliche Straßen und Wege im Grenzbereich wurden mit Balkensperren versehen. Dahinter sind Gräber in einer Tiefe von 1,5 Meter ausgehoben. In einem Abstand von 280 bis 300 Meter zur Grenze wurde ein sogenannter Warnstreifen gelegt, der umgepflügt und eingeeegt ist, wo daß Fußspuren leicht zu erkennen sind. Tafeln verkünden, daß jeder, der diese Zone betritt, ohne Anruf erschossen wird... In einigen Fällen wurden in unübersichtlichen Gelände Tretminenfelder gelegt, wobei die Minen für die tschechischen*

⁹ První česká drezína se poté objevila ve Furth im Wald až roku 1957. V následujícím roce projížděly městem také vlaky směřující na světovou výstavu do Bruselu, první mezinárodní rychlík vjel do města až 31. 5. 1970.

Grenzorgane mit Stöcken gekennzeichnet sind. An Orten, von denen aus man einen guten Ueberblick über bayerisches Grenzgelände hat, wurden Beobachtungstürme in einer Höhe von zwölf Metern angelegt, die eine verglasten Kanzel haben.“ – „Podél pohraniční zóny v oblasti komisariátu Furth im Wald byla dokončena stavba první části českého pohraničního opevnění. Řada silnic a cest byla opatřena závorami. Za nimi byly vyhloubeny příkopy v hloubce až 1,5 m. Ve vzdálenosti kolem 280–300 m od hranice byl zřízen zvláštní výstražný pás, který je upraven tak, aby na něm byly dobře vidět stopy. Tabule oznamují, že každý, kdo vstoupí do tohoto pásu, bude okamžitě zastřelen...V některých případech byly také v nepřehledném terénu položeny miny, které si Češi označili kolíky. Na místech, z kterých je dobrý výhled do Bavor, byly zřízeny dvanáct metrů vysoké pozorovací věže se zasklenou kabinou.“¹⁰

Běžný provoz tak prakticky ustal, množily se však případy špionáže a nejrůznější „přehmaty“ české strany. Aby prakticky odříznuté pohraničí vůbec mohlo přežít, bylo třeba pomoci z centra, především formou různých státních programů na podporu regionů u Železné opony. Jen do Horní Falce tak v letech 1951–1962 přišlo z různých státních programů na pomoc pohraničí více než 88 milionů marek. Pracovní síla zde byla relativně levná (i díky sudetským Němcům), bylo však třeba podpořit dopravu, průmysl, podnikání, ulevit na daních...

Specifika oblasti spočívala pochopitelně také ve strategické oblasti. Pro vojenské účely byla využívána i legendární hora Hohen Bogen. O technickém zařízení, které se ukrývalo ve dvou věžích vybudovaných na jeho vrcholu, se nejen v okolí vyprávěly ty nejdivočejší historky. Ani místní dovnitř až na výjimky nesměli, není proto divu, že se šeptalo o celém podzemním městě, či o zbraních, které se zde měly ukrývat. „Uši západu“ byly plně funkční od konce šedesátých let.

Okolí města Furth im Wald bylo vždy vhodným prostředím pro vznik nejrůznějších příběhů a pověstí, k rozvoji fantazie místních bezpochyby přispěl i po staletí hraný příběh o drakovi. Po skončení druhé světové války se místní snažili rychle starou tradici obnovit. I zde však měli problém. Ani zlý drak totiž nepřežil válečné události.

Američané¹¹ totiž projevíli málo pochopení pro místní historické tradice. Pro ně podivnou zelenou příšeru přivázali za jeep a usmýkali.¹² Roku 1952 byla poprvé uvedena

¹⁰ *Tschechen befestigen Grenze*. Neunburger Zeitung z 5. 12. 1951, nestr.

¹¹ Do města vstoupili 26. dubna 1945.

¹² Místní měli tohoto draka od roku 1912. Šlo o vysloužilce z mnichovského dvorního divadla, kterého původně zabíjel germánský Siegfried. Divadlu ho věnoval ještě známý bavorský „pohádkový král“ Ludvík II. Kovářský mistr Josef Hofman tak musel pro Furth im Wald roku 1947 postavit nového draka, dlouhého 16 metrů. Tvářil se

zmiňovaná verze hry „Drachenstich“ (Skolení draka), od známého spisovatele J. M. Bauera. Napjatá doba, frustrování obyvatel, citlivost na každé slovo v novém textu. Tak můžeme charakterizovat tehdejší ovzduší. Svě si za husity a utečenecké scény vytrpěl i sám spisovatel. Proč zase válka a uprchlíci? Co tím autor myslí? Ptali se již doboví kritici.

Proč položil Bauer děj právě do období husitských válek je dodnes malá záhada. Ani v korespondenci, která je uchovávána v městském archivu ve Furth im Wald totiž přesnou odpověď nenajdeme. Bauerovo vysvětlení ve smyslu, že byl tehdy na hranici podobný zmatek a neklid jako dnes, nestačí. Husitská tematika se dosud v bavorských hrách prakticky nevyskytovala, nepočítáme-li dvě sezóny hry „Hussitengeissel“ („Kladivo na husity“¹³). Příběh o bitvě u Hiltersriedu se hrál z iniciativy města Neunburg vorm Wald v letech 1923, 1933.¹⁴ České návštěvníky bavorského pohraničí překvapí obvykle, jak častý je husitský motiv v různých bavorských pověstech (husitské kříže, husitské zvonění, husitské madony, příběhy o dobývání hradů a měst...).

Je tedy možné, že inspiraci našel Bauer i v některém z těchto vyprávění. Nabízí se především v Bavorsku mimořádně známý příběh o husitské madoně z Neukirchenu b. Hl. Blut, který leží od Furth im Wald jen několik kilometrů. Jedna z nejstarších pověstí, patrně protireformačního původu, vypráví o bezbožném husitovi – obrazoborci, který rozsekl hlavu soše P. Marie. Z její hlavy vytryskla krev a bezbožník se z úleku vrátil ke katolické víře. Neukirchen byl po staletí oblíbeným místem poutí českých věřících, tradici společných poutí přerušil na čas právě až pád železné opony.¹⁵ V souvislosti s naším tématem je třeba zmínit, že madona získala v padesátých letech také další, nové označení: „madona uprchlíků“ nebo také „madona před železnou oponou,“ protože se zde odsunutí modlili za návrat do vlasti.

Samotný Furth im Wald (městem od roku 1332) byl za husitských válek bezpochyby několikrát husity ohrožován, drobné zmínky máme zejména v účtech vyčíslovajících škody, které husité způsobili či v korespondenci (zejména stížnostní list obyvatel na liknavého správce, pana von Chammerau).¹⁶

značně zle, dodnes je z něj uchovávána hlava. Roku 1974 ho nahradil o dva metry delší nový drak, který přežil až do počátku 21. století. Roku 2010 si místní pořídili draka nového.

¹³ Přezdívka vévody Johanna z Neunburgu (Neumarktu).

¹⁴ Připomněly historickou bitvu u Hiltersriedu (1433), ve které byl poražen husitský houfec vyslané do Bavor pro zásoby od obležené Plzně. Snaha o objektivní zhodnocení husitských válek se projevila až ve hře Petra Klewitzze "Vom Hussenkrieg," která je v Neunburgu vorm Wald (okres Schwandorf) uváděna od roku 1983. Na scéně se objevuje i Jan Hus jako reformátor, jehož myšlenky byly později zneužity. V táboře husitů je také německý husita Tristram Zenger, který hyne krátce po bitvě rukou vlastního otce.

¹⁵ Česká verze pověsti se vztahuje k poutnímu kostelu v Loučimi na Klatovsku. Do Neukirchenu b. Hl. Blut (Nové Kostely u Svaté krve) přišlo české procesí ještě na sklonku druhé světové války, roku 1944.

¹⁶ Hauptstaatsarchiv München, Original im Band Kurbayern, Äußeres Archiv 1946 (fol.275 r.). Bittbrief der Bürger von Furth an Herzog Albrecht III. von Bayern vom 2. August 1437 (Prosebný list obyvatel města

Postup však byl spíše opačný. Poté, co Bauer vepsal děj hry do období husitských válek, začali se místní autoři všemožně snažit najít, kdy a jak se sem vlastně husité dostali. Nejpodrobněji se otázkou, co se skutečně dělo v okolí města nejen v době „Baurovy“ bitvy u Domažlic dosud zabýval až městský archivář Werner Perlinger. Prameny nejsou v tomto ohledu právě konkrétní, jak a kdy bylo město postiženo, se přes rozsáhlý pramenný výzkum můžeme stále spíše dohadovat. Největší škody by se měly vztahovat k roku 1428.¹⁷

Bauer tak jako spisovatel nechtěně historikům pěkně „zavařil“. Těm bavorským již v tom, že musí často hostům zprvu nejprve vysvětlit, kdože vlastně ti „husité“ byli. Pokud totiž německý divák právě nebydlí v místě, které má vlastní husitskou pověst, nebo ve škole neprobíral Husa jako předchůdce Luthera, často netuší, co si má pod termínem „husita“ vůbec představit. Bauer v tomto ohledu také mnoho nevysvětlil, o husitech se původním textu mluví pouze jako o divokých válečnících, kteří ohrožují bavorské pohraničí. První „živí“ husité se objevili na jevišti až roku 1994. Postupně získali vzhled černě oděných ušmudlaných jezdců.¹⁸

Z historických postav v Bauerově hře vystupoval právě někdejší správce Chamerau, jako tradiční „Černý rytíř“ – větší padouch, než chudák věčně hladový drak. Jeho protipólem se nově stal rovněž historicky existující rytíř Erasmus von Sattelbogen. Místní šlechtic, který skutečně válčil s husity, skončil nakonec jako dlužník a vrah. To se ovšem divák ve hře nedozvěděl, protože Bauerův Erasmus byl představen jako dobrák k pohledání, kterému v boji s drakem brání jen to, že je jeho „rejstřík hříchů už moc plný“ – díky účasti na různých válečných taženích.

Trojici doplnil pro scénu kostýmově atraktivní kardinál Julian Cesarini, duchovní vůdce debaklu v bitvě u Domažlic. Ten měl ve hře za úkol zejména pasovat leníka Uda na rytíře řádu johanitů, aby vůbec mohl bojovat s drakem. Že by se jako člen církevního řádu mohl pak těžko oženit, už autor neřešil.

Silnou ženskou postavou byla ze starších verzí přejatá fiktivní „Rytířka“. Bauer ji zobrazil jako jakousi kněžnu z lidu,¹⁹ která čelí hamižnému a chlípnému strýci a je ochotna jít k drakovi a obětovat se.²⁰

vévodovi Albrechtu III. Bavorskému).

¹⁷ Český souhrně: PERLINGER, W. – KRAUSOVÁ, M. 2000. *Husitské výpravy do okolí města Furth im Wald*. In: *Západočeský historický sborník*, r. 6, Plzeň: Státní oblastní archiv, s. 105–116.

¹⁸ Od tohoto roku přechali uprchlíci místo před drakem před husity. Prý proto, že se před hydraulickým drakem moc vlekli. Husité byli zobrazeni jako vrazi a plenitelé, což zejména české diváky právě nenadchlo. Mnozí z německých diváků zase z kontextu vůbec nepochopili, že se jedná o nějaké „husity“

¹⁹ Obdoba silných žen, jaké představovala ve třicátých letech 20. století ve slavnostních hrách např. Agnes Bernauer ve Straubingu.

²⁰ Originálně se s problémem, že ve středověku žádné rytířky neexistovaly, vyrovnal až Alexander Etzel-Ragusa,

Lidé zbavení majetku i domova, prchající před drakem, hledají v první části hry útočiště právě u furthské rytířky. Všude vládne zmatek a strach, docházejí potraviny. Jen boháči mají ještě nějaké zásoby. Zpráva o vyhrané bitvě u Domažlic se ukáže jako falešná. Husité u Domažlic zvítězili a dá se čekat, že vpadnou do Bavor. Není divu, že mnozí viděli v prchajících sudetské Němce či uprchlíky před Rudou armádou. A v pláči na prohranou válkou nárek nad porážkou Německa obecně. Drak se stal symbolem obav z komunismu a po katolickém způsobu i ztělesněním šířícího se zla a beznaděje. Sám spisovatel se ve své soukromé korespondenci i v úvodu k vydanému textu hry bránil snaze interpretovat novou verzi jako další reakci na dobové problémy.

Bauer nebyl původem z regionu. Narodil se ve Taufkirchen an der Vils roku 1901 jako syn pekaře. Jeho nejslavnější román „*So weit die FüÙe tragen*“ byl oceňován za vystižení atmosféry válečné doby. Ve Furth im Wald se dlouho tradovalo, že Bauer nejprve zkritizoval starou verzi hry a poté by požádán, aby napsal svou vlastní variantu. Článek v novinách „Münchener Merkur“ však byl celkem příznivou recenzí, jehož hlavním hrdinou byl, jak jinak, především drak.

„Im zweiten Teil des Spiels wartet alles nur noch auf den Drachen, und wenn das ungeheuerliche Scheusal ganz unten am Stadtplatz plötzlich aufbrüllt, dann werden ungezählte tausend Menschen von der Leidenschaft gepackt. Sie hören dem Spiel nicht mehr zu, bleiben nicht mehr auf den Plätzen, drängen sich gegenseitig beiseite, um freie Sicht zu haben und alles atmet und keucht mit dem Pferd, das im prächtigen Anlauf, den Ritter auf den Rücken, dem Lindwurm entgegenrast... Dabei ist es gar nicht ungefährlich, mit einem schreckhaften Pferd gegen das lärmende Ungeheuer anzureiten.“ – „V druhé části hry už vše čeká jen na draka, a když se konečně obrovská nestvůra objeví dole na náměstí a zařve, davy lidí, které lze počítat na stovky jsou nadšeny. Hru už vůbec neposlouchají, zvedají se ze svých míst a navzájem se odstrkují, aby lépe viděli. A vše už dýchá a supí spolu s koněm, který v plném divokém trysku, s rytířem na hřbetě vyráží proti drakovi. Přitom není vůbec jednoduché vyjet proti lomozíci příšeře s koněm, který se může snadno leknout...²¹

Až v lednu 1952 si starosta Furth im Wald vzpomněl na Bauerovu recenzi a napsal mu dopis²², ve kterém požádal autora, aby napsal novou verzi hry, ovšem za použití oblíbených

který do nového textu vložil prostě, že místní panně z Furth im Wald říkají „Rytířka“, protože je odvážnější než mnohý muž. Etzel-Ragusa vůbec vytvořila téměř dokonalou moderní ženu: průbojnou, kurážnou, vychytralou. Přidal i scénu připomínající Čechům dobře známý „Libušin soud“. Bude jistě zajímavé sledovat, kdy si v rámci postupující emancipace „Rytířka“ vyžene toho svého draka konečně sama, bez mužského pomoci.

²¹ BAUER, J. M. 1950. *Zum 500. Male bleibt der Drache auf der Strecke*. Jubelorgien in Furth im Wald – Drachenblut für alles gut. Münchener Merkur, č. 207– 8 z 14.–15.8, nestr.

²² Stadtarchiv Furth im Wald. *Korespondence a další písemnosti J. M. Bauera* (neuspořádáno, dále uváděno

postav, rytířů Černého a Bílého (Uda) a rytířky. Situace ve městě se konečně alespoň částečně stabilizovala, bylo možno se zaměřit opět na příjemnější záležitosti. Několik dopisů, které si spisovatel vyměnil se starostou a se slavnostním výborem pro pořádání slavnosti je uloženo v deskách v městském archivu. Bauer se vyjadřoval velmi zdvořile, projevil povinnou úctu ke staré hře, neodpustil si však poznámku ve smyslu, že si připadá jako řemeslník, který má k dispozici nekvalitně vyrobený nábytek z dobrého dřeva.²³ V nové hře posílil úlohu Černého rytíře (nově pan z Chamerau), tomu Bílému (Udovi) nechal však pronést jen několik vět. Celkem logicky odvodil, že se musí soustředit na boj s drakem a nemůže se unavovat řečením.²⁴

Ve zmíněných deskách najdeme také několik dopisů reflektujících jeden z dobových pohledů na Bauerův text. Státnímu sekretáři Hugo Geigerovi, ctiteli staré Schmidtovi verze, ve které jednou hrála i jeho dcera, se na nové hře nelíbilo téměř nic. Zkritizoval málomluvnost hlavního hrdiny a především aktuální vyznění textu. Nejvíce mu vadili otrhaní a zubožení uprchlíci a jejich stížnosti. Proti Baurovi vystoupil Geiger tedy dosti útočně. Napsal mimo jiné: „*Ich finde, die Flüchtlinge sind ein allzu billiger Versuch, das Spiel "zeitnah" zu gestalten.... Im übrigen finde ich die Worte der Flüchtlinge nich schön, und sie erwecken eher ein peinliches Gefühl als eine Festspielstimmung.*“ - *"Domnívám se, že téma uprchlíků představuje příliš levný pokus učinit hru aktuální pro dnešní dobu. Mimochodem, slova uprchlíků podle mého názoru neznějí hezky a vyvolávají spíše pocit trapnosti než náladu příznačnou pro slavnostní hru.*“²⁵

Bauerovi se dostal do rukou opis dopisu, kritika ho velmi rozhořčila, jak dosvědčuje další dochovaná korespondence²⁶ i reakce v předmluvě k vydanému textu hry z roku 1953. Jak již bylo zmíněno, trval na tom, že nic aktuálního na mysli neměl. Uraženě doporučoval, ať se tedy místní vrátí „k jejich Schmidtovi“. Repliky, ve kterých si uprchlíci stěžují, že nemají mléko ani chleba pro své děti, že ztratili střechu nad hlavou, nebo oblíbený citát o tom, jak je

jako *Bauer*). Dopis: Der erste Bürgermeister an J. M. Bauer (Starosta píše J. M. Bauerovi) Furth im Wald 15. 1.1952.

²³ Stadtarchiv Furth im Wald. *Bauer*. Dopis: Josef Martin Bauer an den Bürgermeister der Grenzstadt Furth im Wald. (Josef Martin Bauer starostovi Furth im Wald) Dorfen-Markt 4. 2. 1952.

²⁴ Stadtarchiv Furth im Wald. *Bauer*. Dopis: Josef Martin Bauer an den Drachenstich-Festausschuß Furth i. Wald. (J. M. Bauer slavnostnímu výboru pro hru Drachenstich ve Furth im Wald). Dorfen-Markt 24. 4. 1952. Opis.

²⁵ Stadtarchiv Furth im Wald. *Bauer*. Dopis: Hugo Geiger an Herrn Schmiedbauer (Hugo Geiger panu Schmiedbauerovi). Mnichov, 19. 8. 1952. Opis.

²⁶ Stadtarchiv Furth im Wald. *Bauer*. Dopis: Josef Martin Bauer an Herrn Iglhaut (J. M. Bauer panu Iglhautovi). Dorfen-Markt 18. 9. 1952.

těžké žít na hranici, přímo vybízely k tomu, aby je divák chápal jako reakci na tehdejší dobu.²⁷

Ve zmíněné předmluvě k vydanému textu hry z r. 1953, která se stala nedílnou součástí řady dalších vydání textu hry, bylo uvedeno: : *“In einem solchen Raum voll Bedrängtheit lernt der Mensch eben glauben, ohne abergläubisch zu sein, daß zuweilen in besonders harten Zeiten Gefahr und Schicksal sich personifizieren und aus der Undurchsichtigkeit zuweilen der Drache aufsteht, leibhaftig und sichtbar, nicht bloß Märchengestalt für schreckhafte Kinder... Daß es fünfhundert Jahre später wieder solche Ängste gibt, wieder Flucht und wieder Flüchtlinge, liegt lediglich in der Gewohnheit der Geschichte, gewisse Dinge an gewissen Plätzen periodisch zu wiederholen und nie vergessen zu lassen, daß Grenzlandschicksal ein ruheloses Schicksal ist...”* V překladu: *„V takovém prostoru, plném ohrožení, se člověk naučí věřit, beztoho, aby se stal pověřčivým, že se zvláště v těžkých dobách ohrožení a osud mohou personifikovat a že se z pochyb zrodí drak, živoucí a viditelný, který není jen pohádkovou postavou pro strašení dětí. To, že pětset let poté (po husitech – pozn. M. K.) vládne na hranici opět strach, opět se setkáváme s útekem a uprchlíky, spočívá ve zvyku historie nechat některé věci na určitých místech periodicky opakovat, aby se nezapomnělo, že život na hranici není nikdy klidný.”*²⁸

Šlo o alibistické tvrzení, či skutečný názor autora? Nevíme. Místní si na Bauerovo zpracování brzy zvykli. Právě věty o obtížích života na hranici před (za) Železnou oponou se staly pro následující léty těmi nejvíce citovanými. Mám na mysli zejména reakci Starého muž (Alter Mann), který poté co Černý rytíř nařídí vyhnání (!) chudáků z hradu, kam je pozvala rytířka, přednáší tuto repliku:

„Wenn man na der Grenz' lebt, ist man immer arm und nie seiner Heimat sicher und immer vogelfrei. Und wenn die Zeiten so sind, daß der Mensch zum Menschen schlechter ist als das Vieh zum Vieh, dann hat der Drache seine Zeit. Totschlagen wollt ihr ihn? Das kann kein Mensch. Wenn der Drache da ist, wird einfach gestorben und nur noch gestorben. Es hat schon angefangen mit dem großen Sterben. Hätt' keiner in's Böhmische zieh'n brauchen, wenn man das alles auch daheim haben kann.“ V překladu: *„Když člověk žije na hranici, je vždycky chudý, nikdy nemá jistotu domova a je vždy volný jako pták. A když přijde doba, kdy se člověk chová ke člověku hůře než zvíře ke zvířeti, přišel drakův čas. Chcete ho zabít? To*

²⁷ Srv. např. repliky: Zweites Weib: *„Haus und Stall - das gibt es alles nicht mehr. Keine Milch für Kinder.“* Drittes Weib: *„Kein Brot mehr für uns. Kein Dach mehr für den Schlaf.“* (Druhá žena: Nemáme ani dům ani stáj pro zvířata. Nic z toho. Žádné mléko pro děti. Třetí žena: Žádné mléko pro nás. Nemáme kde hlavu složit.) BAUER, J. M. 1953. *Drachenstich Furth i. Wald. Furth im Wald: Herausgegeben vom Drachenstich-Festausschuß*, s. 17.

²⁸ Tamtéž, s. 3.

žádný člověk nedokáže. Když se drak objeví, prostě se umírá a umírá. Velké umírání už začalo. Nebylo třeba táhnout do Čech, když to všechno může mít člověk doma.“²⁹

Místní měli ostatně pro různé dobové hrátky s textem ve hře vždy citlivé ucho. Jediným autorem, který tu svou aktualizaci hry již opravdu přehnal a vytvořil velmi nevkusnou agitku, tak zůstal Eugen Hubrich (1932),³⁰ který se snažil vyrovnat s traumatem z prohry v první světové válce. Hubricha hra byla proto nahrazena již po roce starší verzí. Bauerova hra přežila i přes kritiku až do roku 2006. K větším úpravám Bauerova textu došlo až v devadesátých letech 20. století, z důvodu snahy o větší dramatický spád i zapojení staticky působících postav. Podstata děje však zůstala vždy zachována.

V souvislosti s tím se logicky nabízí otázka, zda lze porovnávat napjatou dobu po první světové válce v bavorském pohraničí se situací po té druhé. Do jisté míry jistě ano. V obou případech bylo pohraničí v nezáviděníhodné hospodářské situaci, v obou případech vládly obavy ze souseda. Čecha, hrdého na samostatné Československo může překvapit, že se nového státu mohl na druhé straně hranice někdo bát. Bavoři, zvyklí na Rakousko-Uhersko, však skutečně po roce 1918 netušili, co mohou od nového souseda očekávat. Navíc se cítili zrazeni svými spojenci a nevěřili, že první světová válka musela skončit takovým debaklem. Zatímco propagandistické výlevy tisku z dvacátých a zejména třicátých let 20. století, lze označit za přehnané, obavy ze šíření komunistické ideologie byly po roce 1945 zcela na místě. Pro srovnání: roku 1930³¹ se o náladách na hranici poblíž Furth im Wald psalo v tomto duchu:

²⁹ Tamtéž, s. 31.

³⁰ HUBRICH, E. 1932. *Drachenstich – Festspiel*. In: Der Bayerwald. 30, s. 120–31. Pro představu ukázka z textu v překladu autorky: „Obchodník: „Obchod široko daleko přestal.“ – Tesař: „Mladí postávají kolem a neví, kde najít práci.“ – Soukeník: „Ta cizí pakáž nám ujídá chleba.“ – Zbrojář: „Nemáme žádné zbraně. Zařídili, abychom se neměli čím bránit. Že prý to vyžaduje mír v zemi. Bože, jak má být ve vnitrozemí mír, když se u zemské brány pasou jenom zbožné ovce.“ – Starý hrabě: „Křížácké tažení mne vyčerpalo. Ještě více, ale doba, které mnozí říkají mír. Můj syn padl v bitvě. Leží někde pod horkým pískem, jak neznámý německý voják. Jsem moc slabý, než abych vás zachránil...“ (HUBRICH, s. 124). Takto básnil Hubrich roku 1932. Bauer byl ve větách, které bylo možno dle potřeby diváka patřičně aktualizovat, úspornější. O poražených křížácích se např. vyjádřil: „Beim ersten hussitischen Feldgeschrei sind's davongelaufen. A paar rühmliche Ausnahmen - das war alles. Alle übrigen sind auf und davon, sind gefangen oder tot.“ (Mönch). V překladu: „Při prvním husitském válečném pokřiku vzali do zaječích. Až na několik čestných výjimek – to bylo vše. Všichni ostatní jsou pryč, byli zajati nebo jsou mrtví (Mnich).“ (BAUER, J. M. 1953. *Drachenstich Furth i. Wald*. Furth im Wald: Herausgegeben vom Drachenstich-Festausschuß, s. 34.) – Vzhledem k tomu, že historická tradice tvrdí, že křížáci utekli, již když zaslechli husitský chorál, by vlastně neměl Bauerovi nikdo aktualizaci vyčítat. Je však jasné, že divák těsně po skončení prohrané války měl zcela jiné asociace než např. divák, který viděl hru někdy v osmdesátých letech a o okolnostech jejího vzniku a místní historii nevěděl vůbec nic.

³¹ Dále uvedený citát je navíc jedním z mála dokladů husitských reminiscencí přímo v souvislosti s hrou o drakovi. Tisk i regionální sborníky přinášely již od dvacátých let řadu článků varujících před Čechy, historické reminiscence měly připomenout právě okamžiky napjatých česko-německých vztahů. Fámy o údajné hrozící české anexi se v pohraničí držely vskutku houževnatě. Podněcoval je také dodnes znovu vydávaný a zejména mezi sudetskými Němci diskutovaný spisek Hanuše Kuffnera „Náš stát a světový mír“ (česky 1918, německy 1922), dle kterého Češi chtěli vytvořit speciální nárazníková pásma proti německé rozpínavosti a ze zbytků pak

„Gerade Furth aber ist eine urdeutsche Stadt, mit seinem hübschen Rathaus und seinem altehrwürdigen Marktplatz, auf dem alljährlich der "Drachenstich" aufgeführt wird, das älteste weltliche deutsche Volksspiel, das sich lebendig erhalten hat. Die Sage von Siegfried³² und dem Lindwurm hat sich im Wald lebendig erhalten, seltsam vermischt mit Kreuzzugserleben, Legenden und Hussitenerinnerung. Von "ienseits des Waldes"(!) bricht der mörderische „Drach“ ins Land. Lauert nicht ienseits (!) des Waldes auch der Nachkomme räuberischer Hussiten?...“ V překladu: „Právě Furth je prastaré německé město, má krásnou radnici a starobylé náměstí, na kterém je každoročně uváděno „Zabití draka“, tato nejstarší světská německá lidová hra, která přežila. Pověst o Siegfriedovi a sani zde v Bavorském lese přežila, smísila se pozoruhodně s legendami o křížáckých válkách a vzpomínkami na války husitské. Z „druhé strany Lesa“ vtrhne do země vraždící drak. Nečítají dnes na druhé straně hvozdu potomci vraždících husitů?“³³

A nálady po druhé světové válce po pádu Železné opony? Sáhněme k oblíbenému citátu z pera z pera Ericha Spitzenbergera: "Und mehr als in früheren Jahrhunderten ist heute besonders wieder dieser Raum die Scheide, an der sich Ost und West begegnen und, es ist nicht zu viel gesagt, Asien und unsere abendländische Kultur sich gegenüberstehen." - "V dnešní době se tato oblast ještě výrazněji než v minulých stoletích stává rozhraním mezi Východem a Západem. Není přehnané tvrdit, že zde proti sobě stojí Asie a naše západní kultura."³⁴

Z pohledu bavorských historiků je období počátku padesátých let označováno jako „roky konsolidace“ politické i hospodářské. V pohraničí řešily více než jinde problém integrace nově přichozích obyvatel, místní i uprchlíci v úděsu hleděli, jak za humny vzniká jakési území nikoho, vládly obavy z nové možné války, chyběly přesné informace. Obavy

„Německou rezervaci“. Protičeské výpady najdeme v tisku, na letácích, i v bavorských lidových hrách, včetně hry „Drachenstich“. Pro východní okresy Dolních Bavor, Horní Falce a Horních Franků se začalo užívat také neoficiální označení „Bavorská Sibiř“ nebo „Bavorská východní marka“. Vzniklo kvůli velmi studenému klimatu v oblasti, nedostatku nerostných surovin a špatnému dopravnímu spojení. I kvůli faktu, že po první světové válce zde nacházelo 44,5% obyvatel obživu v zemědělství nebo lesním hospodářství. Protičeské nálady vrcholily v pohraničí po nástupu A. Hitlera k moci. Blíže srv. JAWORSKI, R. 1978. *Grenzlage, Rückständigkeit und nationale Agitation. Die „bayerische Ostmark“ in der Weimarer Republik*. Sonderdruck aus der Zeitschrift für bayrische Landesgeschichte: Verlag C.H. Beck, Band 41, Nr.1, s. 242–270. – KRAUSOVÁ, M. 2006. „Der Hus kommt!“ *Hussitische Prägung des Tschechenbildes in Sagen und älteren bayrischen Festspielen*. In: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte, Band 69, Heft 2. München: Verlag C.H. Beck, s. 685–696. ISSN 00442364.

³² Že by měla hra něco společného s pověstí u Siegfriedovi, nelze doložit. Ve třicátých letech 20. století se stejně jako ve století devatenáctém s oblibou hledal v všech zvykům starogermánský původ. Zmínka o křížáckých válkách je narážkou na fakt, že Schmidt položil děj právě do této doby.

³³ SCHAUWECKER, H. 1930. *Grenzmark*. In: WINKLER, K. (Red.) *Oberpfälzisches Heimatbuch*. 2. Auflage. Kallmünz: Michael Laßleben, s. 323–324.

³⁴ SPITZENBERGER, E. 1958. *Eine Stadt spielt sich selbst. Der Further Drachenstich, ein Symbol des Grenzlandes*. In: *Die Oberpfalz*. 46, Kallmünz: M. Laßleben, s. 33–34.

z neznámého se nepřímě promítly opět i do textů slavnostních her, které měly sloužit hlavně zábavě. Místní se přímo viděli v některých Bauerových citátech o specifickém životě na hranici, jak se autorka osobně přesvědčila při jejich reakcích ještě těsně po roce 1989. Nové zkušenosti po pádu železné opony pochopitelně aktuálnost těchto citátů již setřely.

Postupem doby byly některé dobové výtky proti Baurově verzi zapomenuty, když však byla hra roku 2007 definitivně nahrazena novou verzí od Etzela-Ragusy, už se znovu psalo o tom, že se ani Bauer v textu nevyhnul reakcím na svou dobu a existenci železné opony. V programu z roku 2007 byla tak Bauerova verze označena už zase jen za „dítě doby“.³⁵

Podobný osud potká jednou jistě i nyní propagovanou aktuální verzi, pokud ovšem nákladné hry pod širým nebem přežijí naši internetovou dobu. I další „Drachenstich“ je totiž svědectvím o dnešní době boření mýtů, ve které může snaha o nedosažitelnou objektivitu vést i k nesrozumitelnosti pro běžného diváka.³⁶ Staré stereotypy již neplatí: drak nesmí být úplně zlý, ženy (jak již zmíněno) moc pasivní, Černí rytíři moc „černí“, husité a katolíci ani černí ani bílí, aby se neurazila ani jedna strana. Rozumět a bavit se mají všechny generace. Dá se takto vůbec napsat zábavná hra pro běžného diváka? Ve Furth im Wald mají v tomto bodu jasno: dá.

Černým rytířem se opět stal pan von Chamerau, kterého autor pojal, jak jinak, než neotřele. Ano je to opět darebák a intrikán,³⁷ ale patří přece k nové renesanční době, kdy účel svítí prostředky. Vyšel tak z celého příběhu v podstatně lepším světle než u Bauera. S důrazem na čest a slávu doby rytířské se dá přece dojít leda tak k dluhům, jak se mohl přesvědčit Chameraův kolega Sattelbogen, který ještě nepochopil, že doba poněkud pokročila.

Chytrák Chamerau si dokonce pořídil falešné husity, aby se zbavil svého soka Uda, který mu chodil za jeho schovankou. Díky skutečným zajatým husitům však vyšlo najevo, že tihle divní „husité“ vůbec nejsou husité, protože neumějí česky. Zbožný kazatel Jan na uvězněné zakřičel česky, že jim leze něco z kalhot! Reagovali, až když jim totéž zopakoval: německy.

³⁵ ETZEL-RAGUSA, A. – PERLINGER, W. – MAIER, H. 2007. *Der Drachenstich. Furth im Wald, Drachenstich-Festspiele*, e. V., s. 8.

³⁶ Následující rozbor hry se opírá o první variantu hry uvedenou v letech 2006 – 2007. Kromě vlastního představení je využíván strojopisný text nové hry, který nesmí být z rozhodnutí autora citován ani publikován. Případné návštěvníky hry upozorňuji, že text hry je, jak je ve Furth im Wald zvykem, stále ve vývoji a mění se každým rokem. Pro nás je ovšem zajímavá právě ona prvotní verze, která bezprostředně nahradila Bauera. V současnosti je pro rodiny připravena také umírněnější „rodinná“ odpolední hra.

³⁷ Intrikaření konečně převzala od svého „strýčka“ i jeho schovanka „Rytířka“, která se mu pod nosem tajně zasnoubila s Udem, ještě než odjel bojovat do Čech. A slavný stížnostní list, vyčítající, že pan von Chamerau udělal málo pro ochranu města? A co měl ten chudák vlastně dělat, s tím co měl k dispozici, tvrdí nová interpretace.

Husitů najdeme na rozdíl od Bauera vůbec v ději více. Od reformátorského umírněného kazatele jménem Jan (připomínka osobnosti Husa) až po poněkud trdlovité husity, kteří se nechali zajmout. A měli více štěstí než rozumu, že narazili na kardinála Cesariniho, který se rozhodl rozvrátit husity zevnitř. Katolickou umírněností a dobrotou! Husité se díky němu šťastně vrátili do Čech. Jako dárek dostali v autorově fantazii i kus kardinálského oděvu. Svě tak „dostala“ i proslulá domažlická legenda o ztracených kardinálských věcech. Husité totiž roku 2007 vesele poskakovali a zpívali si česky: „*To je sláva, boží sláva! Máme roucho kardinála!*“

Další historická postava, autorův jmenovec Ragusa, je zase pěkně vychytralý úředník. Nejraději by upaloval a mučil husity na potkání. Když mu jeho nadřízený zmaří plány na mučení v římském býkovi, konstatuje otevřeně, že ten den „*stál za...*“, a vyrobí si alespoň malý zázrak. V nedalekém Neukirchenu se nejspíš museli křížovat, když autor zařadil do hry motiv poškození sochy světce husitou. Ve hře vypadá takto: krev vytryskne, ale nebyl to žádný div. To se jen nešika husita řízl při obrazoborectví do ruky! Detaily pro vznik legendy dodal až aktivní sekretář Ragusa.

V nové verzi neušel modernizace ani sám mocný drak. Stal se ztělesněním hněvu přírody, která ničí člověka, protože se k ní neumí chovat. Bavorský ministr pro vědu, výzkum a umění, Dr. Thomas Goppel, shrnul tendence dneška ve svém projevu z 11. 8. 2007, tedy v roce, kdy „drak z Čech“ (definitivně?!) opustil jeviště takto: „*Die neue Fassung setzt jetzt manche Akzente anders und entwickelt manche Figuren weiter. Auch neueste Erkenntnisse der historischen Wissenschaft sind eingeflossen. Wir sehen also: Selbst das Mittelalter entwickelt sich noch fort und wird moderner, geht gewissermaßen mit der Zeit. V překladu: „Nová verze (hry) klade nyní důraz na jiné otázky a rozvíjí nově řadu postav. Zapracovány jsou také nové poznatky vědy. Vidíme tedy, že i středověk sám se vyvíjí a stává se modernějším, jde do jisté míry prostě s dobou.“* Kam až nová hra od dob Bauera i jeho předchůdců v modernizaci středověku zašla, se můžete přesvědčit sami ve Furth im Wald vždy v srpnu.³⁸

³⁸ Internetové stránky slavnosti mají adresu <http://www.drachenstich.de>. K historii hry jsou výborným zdrojem především stránky místního muzea: <http://www.drachensemuseum.de>.

Resumé:

Hra za oponou – „Drachenstich“ ve Furth im Wald v padesátých letech 20. století a jeho proměny

Hra „Drachenstich“ ve Furth im Wald je tradičně označována za nejstarší slavnost Bavorského lesa. „Zabití draka“ začalo jako několikaminutová scénka v rámci církevního procesí. Od 20. století vznikaly hry, jak je známe dnes. Jsou uváděny každoročně pod širým nebem a vystupují v nich občané města. Autorka se zabývá variantou od J. M. Bauera, která byla uváděna v letech 1952– 2006. Sleduje obraz života „za oponou“, jak se promítl do textu, i možné reakce na dobu těsně po skončení druhé světové války (téma uprchlíků). Dále je rozebírán obraz husitských válek v textu (historické souvislosti a postavy, místní historiografie...) Součástí studie je rovněž porovnání s nejnovější verzí hry Drachenstich od A. Etzela-Ragusy (demytizace, konec „Draka z Čech“, posun v zobrazení postav i vlastního husitství). Z dalších dokladů bohaté místní tradice spojené s husitskými válkami je zmíněna také pověst o Husitské madoně (v padesátých letech zvaná také „madona před železnou oponou“ či „madona uprchlíků“.) Z pohledu německých historiků je období počátku padesátých let označováno jako „roky konsolidace“ politické i hospodářské. Bavorské pohraničí však, jako již dříve v dějinách, neslo zátěž okrajového regionu. Těsně po druhé světové válce se nejprve stal místem, kterým procházely desetitisíce uprchlíků a odsunutých Němců (utečenecký tábor). Následně se Furth ocitl na tzv. „mrtvé hranici“. Izolace „za oponou“ se promítl i do textu hry, která však měla sloužit především pro zábavu. V bohaté historii hry „Drachenstich“ to však nebylo rozhodně poprvé, podobně reagovali místní autoři již na frustraci z konce první světové války. Nejnovější verze (Etsel-Ragusova) je pro změnu skvělou ukázkou dnešní povinné demytizace všeho, ale i snahy o objektivitu, mnohdy s ironickým podtextem.

Summary:

Play behind the curtain – The “Drachenstich” in Furth im Wald in the fifties of the 20th century and its changes

The play “Drachenstich” in Furth im Wald is traditionally described as the eldest festival performance in the Bavarian Forest. The play “dragon’s slaying” started as a little scene of only a few minutes within the scope of an ecclesiastical procession. From the 20th century on were emerging those plays as we know them today. The author considers J. M. Bauer’s variant, which came to performance from 1952 to 2006. She observes the view of life behind the iron curtain as represented in the libretto, and potential reactions to a period so close to the end of the Second World War (with the subject of refugees). Further there is also analyzed the notion of the Husite Wars within the text (historical correlations and persons; local historiography). Part of the essay is likewise dedicated to a comparison with the recent version of the play “Drachenstich” by Alexander Etsel-Ragusa (subjects are: demythologization; setting an end to the term of the “dragon from Bohemia”; basic change of persons’ character and the new image of the Husite Wars). As a further proof of the rich local tradition connected with Husite Wars is mentioned the legend of the Husite Madonna (in the fifties also known as “Madonna behind the Iron Curtain” or “Madonna of the refugees”). According to the German historians the period of the early fifties can be described as “years of consolidation” in the political and economic area. Bavarian borderland, however, was bearing the frontier-district’s burden, such as it had been in the times before. Shortly after the end of the Second World War Bavaria became a place which has to receive many thousands of refugees and expelled Germans (refugee camps). In the following times Furth was located in the “Death Zone” area. Isolation “behind the curtain” can be found within the play’s libretto, which was particularly aimed to entertain people. In the rich history of the “Drachenstich” it was not for the first time in its history; similar reactions are just known

from local authors, deriving from frustration after the end of the First World War. The actual version (Etzels-Ragusa) can in its way serve as a wonderful model for the nowadays obligatory and comprehensive demythologization, but in the same way for the efforts for objectivity, although often with an ironical undertone.

Resümee:

Spiel hinter dem Vorhang – der „Drachenstich“ in Furth im Wald in den fünfziger Jahren des 20. Jahrhunderts und seine Wandlungen

Das Spiel vom „Drachenstich“ in Furth im Wald gilt traditionell als das älteste Festspiel des Bayerischen Waldes. Die „Tötung des Drachens“ begann als eine nur wenige Minuten dauernde Szene im Rahmen einer kirchlichen Prozession. Mit dem 20. Jahrhundert entstanden dann die Spiele so wie wir sie heute kennen. Sie werden alljährlich unter freiem Himmel aufgeführt, wobei die Stadtbewohner darin auftreten. Die Autorin beschäftigt sich mit der Variante von J. M. Bauer, die zwischen den Jahren 1952 und 2006 aufgeführt wurde. Sie verfolgt das Lebensbild „hinter dem Vorhang“, wie es sich im Text reflektiert sowie mögliche Reaktionen auf die Zeitumstände kurz nach Ende des Zweiten Weltkriegs (mit dem Thema Flüchtlinge). Des Weiteren wird das Bild der Hussitenkriege innerhalb des Textes analysiert (in Bezug auf die historischen Zusammenhänge oder Figuren sowie die Lokalgeschichtsschreibung). Einen Teil der Studie bildet zusätzlich ein Vergleich mit der neuesten Version des „Drachenstichs“ von Alexander Etzel-Ragusa (Themen: Entmythologisierung, Ende des „Drachens aus Böhmen“ sowie die Verlagerung des Charakterbildes der Figuren und das neue Bild der Hussiten). Als weiterer Beleg für die reiche örtliche Tradition im Kontext der Hussitenkriege wird auch die Sage um die hussitische Madonna erwähnt (in den fünfziger Jahren auch als „Madonna vor dem Eisernen Vorhang“ oder „Flüchtlingsmadonna“ bezeichnet). Nach Ansicht deutscher Historiker kann der Zeitraum zu Beginn der fünfziger Jahre als „Jahre der Konsolidierung“ in politischer wie wirtschaftlicher Hinsicht bezeichnet werden. Das bayerische Grenzland trug jedoch, wie schon früher in seiner Geschichte, die Last eines Grenzgebietes. Knapp nach dem Zweiten Weltkrieg war es zuallererst der Ort wo Zehntausende von Flüchtlingen oder vertriebenen Deutschen ankamen (In Furth im Wald existierte ein großes Flüchtlingslager). In der Folgezeit befand sich Furth am sog. „Todesstreifen“. Die isolierte Lage „hinter dem Vorhang“ schlug sich auch im Text des Stücks nieder, das jedoch vor allem der Unterhaltung dienen sollte. In der vielfältigen Geschichte des „Drachenstichs“ war das keineswegs das erste Mal; ähnlich reagierten die örtlichen Schriftsteller bereits auf die Frustrationsgefühle nach dem Ende des Ersten Weltkriegs. Die neueste Version (von Etzel-Ragusa) liefert zur Abwechslung ein wunderbares Muster für die heute schon obligatorische allumfassende Entmythologisierung, aber auch für die Bemühungen um Objektivität, das allerdings häufig auch mit ironischem Unterton.

Prameny:

BAUER, J. M. 1953. *Drachenstich Furth i. Wald*. Furth im Wald: Herausgegeben vom Drachenstich-Festausschuß, 52 s. (Text hry).

Hauptstaatsarchiv München, Original im Band Kurbayern, Äußeres Archiv 1946 (fol.275 r).
Bittbrief der Bürger von Furth an Herzog Albrecht III. von Bayern vom 2. August 1437 (Prosebný list obyvatel města vévodovi Albrechtu III. Bavorskému).

HUBRICH, E. 1932. *Drachenstich-Festspiel*. In: *Der Bayerwald*. 30, s. 120– 31. (Text hry)
Stadtarchiv Furth im Wald. *Korespondence a další písemnosti J. M. Bauera* (neuspořááno)

Literatura (výběr):

- BAUMANN, W. 1986. *Der Drache aus Böhmen*. Regensburg: Mittelbayerische Druckerei- und Verlagsgesellschaft mbH, 147 s. ISBN 3-921114-39-X.
- ETZEL-RAGUSA, A. – Perlinger, W. – Maier, H. 2007. *Der Drachenstich. Furth im Wald, Drachenstich – Festspiele*, e. V., 38 s.
- JAWORSKI, R. 1978. *Grenzlage, Rückständigkeit und nationale Agitation. Die "bayrische Ostmark" in der Weimarer Republik*. Sonderdruck aus der Zeitschrift für bayrische Landesgeschichte: Verlag C.H. Beck, Band 41, Nr. 1, s. 242–270.
- KRAUSOVÁ, M. 2006. „Der Hus kommt!“ *Hussitische Prägung des Tschechenbildes in Sagen und älteren bayrischen Festspielen*. In: Zeitschrift für bayerische Landesgeschichte, Band 69, Heft 2. München: Verlag C.H. Beck, s. 685-696. ISSN 00442364.
- KRAUSOVÁ, M. 2000. *Husitské války v historickém povědomí obyvatel česko – bavorského pohraničí*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 234 s. ISBN 80-86125-13-0.
- KRAUSOVÁ, M. 2000. *Josef Martin Bauer, sein Drachenstich und das Bild der Hussiten*. In: Historischer Verein Furth im Wald und Umgebung, Jahrbuch 9, Furth im Wald: Historischer Verein, s. 46– 55.
- KRAUSOVÁ, M. 1995. „Zabití draka“ *ve Furth im Waldu. Historie ve hře – hra v historii. – Der Further Drachenstich. Geschichte im Spiel – Das Spiel in der Geschichte*. (strojopis) Plzeň: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 142 s.
- MAIER, S. 1999. *Das Grenzdurchgangslager Furth im Wald 1946–1957*. Stamsried: Verlag Ernst Vögel, 157 s. ISBN 3-89650-066-X.
- PERLINGER, W. – KRAUSOVÁ, M. 2000. *Husitské výpravy do okolí města Furth im Wald*. In: Západočeský historický sborník, r. 6, Plzeň: Státní oblastní archiv, s. 105–116.
- PERLINGER, W. 2007. *Seit Jahrhunderten Drachenkampf in Furth*. Furth im Wald: Perlinger Druck GmbH., 204 s. ISBN 978-3-980651-4-4
- SCHAUWECKER, H. 1930. *Grenzmark*. In: Winkler, K. (Red.) Oberpfälzisches Heimatbuch. 2. Auflage. Kallmünz: Michael Laßleben, s. 323–324.
- SPITZENBERGER, E. 1958. *Eine Stadt spielt sich selbst. Der Further Drachenstich, ein Symbol des Grenzlandes*. In: Die Oberpfalz. 46, Kallmünz: M. Laßleben, s. 33– 34.
- WOLF, H. 1981. *Der Drachenstich in Furth im Wald*. In: *Schönere Heimat*. Band 70, München: Bayerischer Landesverein für Heimatpflege e. V., s. 114–130.

Periodika:

- Bayerwald-Echo 1990 – 2009
Münchener Merkur 1950
Neunburger Zeitung 1951

Příloha:

„Drak z Čech“ v padesátých letech 20. století (Archiv autorky)

Příloha č. 4. Drak z Čech roku 1998. (Foto autorka)